

2009-cu ilin doqquz ayında Azərbaycan Respublikasının

TƏDİYƏ BALANSI

Əvvəlki illərdə olduğu kimi 2009-cu ilin yanvar-sentyabr aylarında da xarici iqtisadi əməliyyatlar neft-qaz sektoru üzrə müsbət saldoya, qeyri-neft sektoru üzrə isə mənfi saldoya malik olmuşdur.

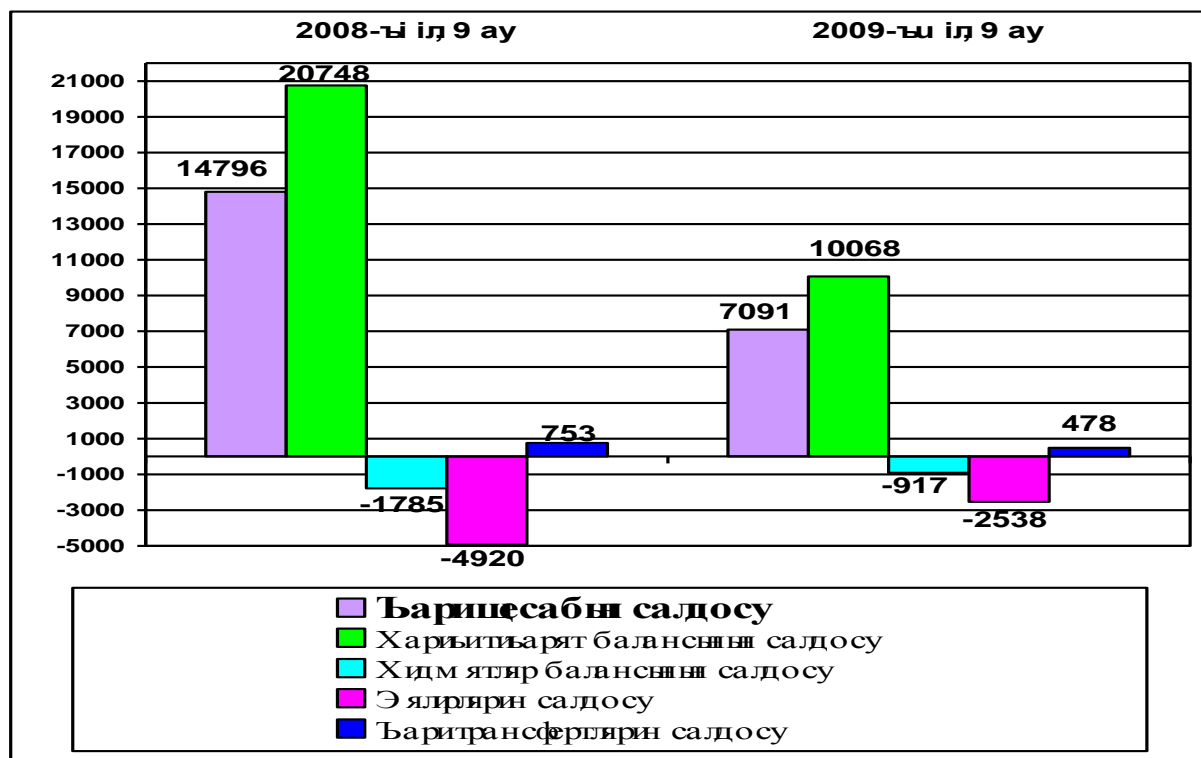
Neft-qaz sektoru üzrə ümumi daxilolmalar əsasən neftin və təbii qazın ixracı və bu sektora cəlb edilən xarici kapitalın hesabına formalaşır. Bu sektor üzrə ödənişlər isə mənfəətin və investisiyaların repatriasiyasını, avadanlıqların və xidmətlərin idxalını əks etdirir. 2009-cu ilin yanvar-sentyabr aylarında neft-qaz sektoru üzrə yaranmış ümumi müsbət saldo 8.9 mlrd. \$ olmuşdur.

Tədiyə balansının əsas göstəriciləri

	Mln. \$	
	2008-ci il, 9 ay	2009-cu il, 9 ay
<i>I. Cari əməliyyatlar hesabının saldosu</i>	14796.5	7090.9
Xarici ticarət balansı	20747.6	10068.5
Xidmətlər balansı	-1784.5	-917.7
Gəlirlər balansı	-4919.7	-2538.0
-İnvestisiya gəlirlərinin repatriasiyası	-4845.5	-2675.2
Cari transfertlər balansı	753.1	478.1
<i>II. Kapitalın və maliyyənin hərəkəti hesabının saldosu</i>	-3983.8	-6156.7
Birbaşa investisiyalar	-676.7	96.0
- Azərbaycanca cəlb olunmuş	2959.4	2104.9
- Xaricə yönəldilmiş	-277.8	-225.9
- İnvestisiyaların repatriasiyası	-3358.3	-1783.0
Neft bonusu	3.5	1.0
Kreditlər və digər investisiyalar	-3310.6	-6253.7
<i>III. Tədiyə balansının ümumi saldosu</i>	10812.7	934.2

Cari əməliyyatlar hesabı

2009-cu ilin yanvar-sentyabr aylarında cari əməliyyatlar hesabında 7.1 mlrd. \$ məbləğində profisit yaranmış, o cümlədən neft-qaz sektoru üzrə cari hesabın profisiti 10.2 mlrd. \$ məbləğində olmuşdur. Bu profisit qeyri-neft sektoru üzrə cari hesabın 3.1 mlrd. \$ məbləğində kəsirini tam örtmüşdür.

Xarici ticarət balansı

Xarici ticarət dövriyyəsi 19.5 mlrd. \$ təşkil etmiş və *xarici ticarət balansı 10.1 mlrd. \$ məbləğində müsbət saldo ilə nəticələnmişdir.*

2009-cu ilin yanvar-sentyabr aylarında Azərbaycanın dünyanın 130-dək dövlət ilə ticarət əlaqələri olmuşdur. Xarici ticarətin 10%-i MDB üzvü olan dövlətlərin, 90%-i isə digər xarici dövlətlərin payına düşür. Dövlətimizin İtaliya, ABŞ, Türkiyə, Fransa, İsrail, Rusiya, Tayvan, Birləşmiş Krallıq, Kanada və Almaniya ilə daha intensiv ticarət əlaqələri olmuşdur. (Ümumi ticarətdə bu ölkələrin payı 70.3% təşkil etmişdir).

2009-cu ilin yanvar-sentyabr aylarında xarici ticarət üzrə əsas tərəf müqabilləri (Mln. \$)

	<i>Əmtəə dövriyyəsi</i>	<i>İxrac</i>	<i>İdxal</i>	<i>Saldo</i>
<i>İtaliya</i>	3714	3604	110	+3494
<i>ABŞ</i>	2154	1960	194	+1766
<i>Türkiyə</i>	1338	652	686	-34
<i>Fransa</i>	1290	1197	93	+1104
<i>İsrail</i>	1202	1157	45	+1112
<i>Rusiya Federasiyası</i>	1188	446	742	-296
<i>Tayvan</i>	862	858	4	+854
<i>Birləşmiş Krallıq</i>	736	519	217	+302
<i>Kanada</i>	650	642	8	+634
<i>Almaniya</i>	585	98	487	-389
<i>Başqaları</i>	5793	3657	2136	+1521
<i>Cəmi</i>	19512	14790	4722	+10068
<i>O cümlədən:</i>				
<i>MDB dövlətləri</i>	1866	631	1235	-604
<i>Digər dövlətlər</i>	17646	14159	3487	+10672

Əmtəə ixracı. 2009-cu ilin yanvar-sentyabr aylarında əmtəə ixracı 14.8 mlrd. \$ təşkil etmişdir. İxrac olunmuş malların strukturunda neft məhsullarının payı 90.4% olmuşdur.

Xarici dövlətlərə 13.4 mlrd. \$ neft məhsulları ixrac olunmuş, ixrac olunmuş neft məhsullarının 829.6 mln. \$-ı neft emalı məhsullarının, 12.5 mlrd. \$-ı isə xam neftin ixracının payına düşür.

İxrac olunmuş xam neftin 11.7 mlrd. \$ Azərbaycan Beynəlxalq Əməliyyat Şirkəti (ABƏŞ) tərəfindən hasil olunmuş neftin ümumi dəyəridir. İxrac olunmuş ümumi xam neftin 818.3 mln. \$ isə digər müəssisələr tərəfindən xaricə göndərilmişdir ki, bunun da 187.0 mln. \$ Şahdəniz yatağından hasil edilmiş kondensatın, 631.3 mln. \$ isə ARDNŞ-nin payına düşür.

İxracın strukturu

	2008-ci il, 9 ay		2009-cu il, 9 ay	
	Məbləğ, mln.\$	Xüsusi çəkisi, %-lə	Məbləğ, mln.\$	Xüsusi çəkisi, %-lə
İxrac - cəmi	26243.4	100.0	14790.1	100.0
o cümlədən:				
1.Yanacaq-xammal məhsulları	25633.8	97.7	13537.0	91.5
- neft məhsulları	25090.9	95.6	13375.0	90.4
- digər xammal	542.9	2.1	162.0	1.1
2.Maşın və avadanlıq	179.1	0.7	214.8	1.5
3.İstehlak malları	377.8	1.4	370.8	2.5
4.Digər mallar	52.7	0.2	667.5	4.5
- təbii qaz	41.1	0.2	643.0	4.3

2009-cu ilin yanvar-sentyabr aylarında ölkənin **qeyri neft-qaz** ixracı isə 772.0 mln. \$ olmuşdur.

Əmtəə idxalı. Hesabat dövründə əmtəə idxalı 4.7 mlrd. \$ təşkil etmişdir. İstehlak mallarının idxalının ümumi dəyəri isə 2.0 mlrd. \$-dan çox olmuş, bunun da 609.9 mln. \$-ı ərzaq məhsullarının payına düşür.

İdxalın strukturu

	2008-ci il, 9 ay		2009-cu il, 9 ay	
	Məbləğ, mln.\$	Xüsusi çəkisi, %-lə	Məbləğ, mln.\$	Xüsusi çəkisi, %-lə
İdxal-cəmi	5495.8	100.0	4721.6	100.0
cümlədən:				
1.İstehlak malları	2187.1	39.8	2020.1	42.8
- ərzaq məhsulları	714.0	13.0	609.9	12.9
- digərləri	1473.1	26.8	1410.2	29.9
2.İnvestisiya yönümlü mallar	680.5	12.4	564.3	12.0
- beynəlxalq neft-qaz konsorsiumları	562.2	10.2	327.5	7.0
- digərləri	118.3	2.2	236.8	5.0
3. Digər mallar	2628.2	47.8	2137.2	45.2

İdxalın strukturunda xarici investisiyalar hesabına gətirilmiş maşın-avadanlıqların və malların xüsusi çəkisi 12% təşkil edərək 564.3 mln. \$ olmuşdur. Bunun 58%-ni beynəlxalq neft-qaz kontraktları çərçivəsində istifadə olunmuş investisiyalar hesabına idxal edilmiş mallar təşkil edir. Bundan başqa ölkəyə ümumi məbləği 2137.2 mln. \$ olan istehsal təyinatlı maşın-avadanlıq, kimya, qara və əlvan metal məhsulları da gətirilmişdir.

Xidmətlər balansı

2009-cu ilin yanvar-sentyabr aylarında xarici dövlətlərlə Azərbaycanın iqtisadi əlaqələrində qarşılıqlı xidmətlər əsas yerlərdən birini tutmuş və bu xidmətlərin ümumi həcmi 3459.1 mln. \$ təşkil etmişdir. Bunun 2188.4 mln. \$-ı qeyri-rezidentlər tərəfindən Azərbaycanın rezidentlərinə, 1270.7 mln. \$ isə Azərbaycan rezidentlərinin xarici ölkələrin rezidentlərinə göstərilən xidmətlərdir. Beləliklə, xidmətlər balansının saldosu mənfi 917.7 mln. \$ olmuşdur.

Qarşılıqlı xidmətlər dövriyyəsinin 29.2%-i nəqliyyat xidmətləri üzrə aparılan əməliyyatların payına düşür. Ümumi dəyəri 1011.3 mln. \$ olan nəqliyyat xidmətlərinin 48.8%-i Azərbaycan rezidentlərinin xarici dövlətlərin nəqliyyat sistemlərindən istifadə etmələri ilə əlaqədardır.

Azərbaycanın rezidentlərinin qeyri-rezidentlərə göstərdikləri nəqliyyat xidmətlərinin ümumi dəyəri isə 518.1 mln. \$ təşkil etmişdir.

Hesabat dövründə xarici ölkə vətəndaşlarına turizmlə bağlı göstərilən xidmətlərin dəyəri 246.0 mln. \$ məbləğində qiymətləndirilmişdir. Bunun 43.9%-i qeyri-rezidentlərin Azərbaycana işgüzar səfərləri ilə bağlıdır. Bu səfərlərlə bağlı xarici iş adamlarına göstərilən xidmətlərin dəyəri keçən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 1.9 dəfə artaraq 107.9 mln. \$-na çatmışdır.

Öz növbəsində xarici ölkələr tərəfindən Azərbaycan rezidentlərinə turizmlə bağlı göstərilən xidmətlərin dəyəri 5.4% artaraq 244.2 mln. \$ məbləğində olmuşdur. Bunun 88.5%-i Azərbaycan vətəndaşlarının şəxsi səfərləri ilə bağlı xarici ölkələrdə olarkən sərf etdikləri vəsaitlərin (məkkik idxal istisna olmaqla) payına düşür.

Ümumiyyətlə, qarşılıqlı xidmətlərin ölkənin xarici dövlətlər ilə əmtəə və xidmətlər üzrə ümumi idxal-ixrac dövriyyəsinə xüsusi çəkisi keçən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 3.9% artaraq 15.1% təşkil etmişdir.

Gəlirlər balansı

Gəlirlər üzrə daxilolmaların və ödənişlərin ümumi dövriyyəsi 3488.7 mln. \$-a çatmışdır. Bunun 86.4%-ni (3013.3 mln. \$) Azərbaycandan ödənişlər təşkil edir. Bu məbləğin isə əsas hissəsini (2340.0 mln. \$) beynəlxalq neft-qaz konsorsiumları üzrə xarici investorların payına düşən gəlirlərin repatriasiyası (əsasən xam neft və qaz şəklində), qeyri-rezidentlərə ödənilmiş əmək haqları (88.2 mln. \$) və xarici kreditlərdən istifadəyə görə ödənilən faizlər (209.3 mln. \$) təşkil edir.

Gəlirlərlə bağlı ölkəyə daxil olmuş vəsait 2008-ci ilin müvafiq dövrünün göstəricisinə nisbətən 53.9% artaraq 475.4 mln. \$ olmuşdur. Bunun isə əsas hissəsini (340.3 mln. \$) Dövlət Neft Fondunun vəsaitlərinə, (38.4 mln. \$) Mərkəzi Bankın

sərəncamında olan xarici valyuta ehtiyatlarına və (7.5 mln. \$) bankların xaricdə yerləşdirilmiş aktivlərinə hesablanmış faiz gəlirləri təşkil edir.

Cari transfertlər balansı

Cari transfertlər üzrə xarici ölkələrlə aparılan əməliyyatların ümumi dəyəri 1330.0 mln. \$ məbləğində qiymətləndirilmişdir. Bu məbləğin 68.0%-ni ölkəyə daxilolmalar təşkil edir. Belə ki, xarici ölkələrdən daxil olan pul baratlarının, humanitar malların, texniki və digər yardımların ümumi dəyəri 904.0 mln. \$-ı ötmüşdür. Daxil olan vəsaitlərin 93.6%-i fiziki şəxslərin pul baratlarının payına düşür.

Cari transfertlər üzrə ümumi daxilolmaların 93.6%-ni xarici ölkələrdən fiziki şəxslərə köçürülən pul baratları, 2.2%-ni ölkəyə gətirilən humanitar idxal mallarının dəyəri, 4.2%-ni isə digər daxilolmalar təşkil edir.

Bütövlükdə, cari transfertlər üzrə əməliyyatların müsbət saldosu 478.1 mln. \$ təşkil etmişdir.

Kapitalın və maliyyənin hərəkəti

2009-cu ilin yanvar-sentyabr aylarında xaricdən cəlb olunmuş kapitalın ümumi həcmi 4.1 mlrd. \$ təşkil etmişdir. Bu göstərici əsasən ölkəyə cəlb olunmuş birbaşa investisiyaların və xarici kreditlərin hesabına formalaşmışdır.

Cəlb olunmuş xarici kapitalın strukturu

	2008-ci il, 9 ay		2009-cu il, 9 ay		2009-cu il 2008-ci ilə nisbətən, %-lə
	Mln. \$-la	Xüsusi çə- kisi, %-lə	Mln. \$-la	Xüsusi çə- kisi, %-lə	
Birbaşa investisiyalar	2959.4	49.5	2104.9	51.2	71.1
- neft-qaz sektoru	2479.7	41.5	1583.0	38.5	63.8
- digər sektorlar	479.7	8.0	521.9	12.7	108.8
Kreditlər və digər investisiyalar	3011.1	50.4	2004.0	48.8	66.5
- dövlət təminatlı kreditlər	478.0	8.0	431.7	10.5	90.3
- dövlət təminatı olmayan kreditlər	1991.9	33.3	580.1	14.1	29.1
- neft-qaz sektoru	688.2	11.5	35.0	0.8	5.1
- banklar	967.1	16.2	396.8	9.7	41.0
- digərləri	336.6	5.6	148.3	3.6	44.1
- digər investisiyalar	541.2	9.1	992.2	24.2	183.3
Neft bonusu	3.5	0.1	1.0	-	28.6
C Ə M İ	5974.0	100.0	4109.9	100.0	68.8

Birbaşa investisiyalar

Birbaşa investisiyalar formasında xaricdən cəlb olunmuş sərmayələrin ümumi məbləği 2104.9 mln. \$ olmuşdur. Bu investisiyaların strukturunda neft-qaz sektorunun xüsusi çəkisi 75.2% təşkil etmişdir. Bu sərmayələr iri neft-qaz layihələrinin, əsasən BP Eksploreyşn (Şah Dəniz) Ltd. layihəsi və Azərbaycan Beynəlxalq Əməliyyat Şirkətinin

Azəri-Çıraq-Günəşli yatağında görülən işlərin maliyyələşdirilməsi ilə əlaqədar ölkə iqtisadiyyatında istifadə olunmuşdur.

Qiymətləndirmələrə görə qeyri-neft sektoruna cəlb olunmuş birbaşa investisiyaların isə ümumi məbləği 521.9 mln. \$ olmuşdur. Bu da ölkəyə cəlb olunmuş birbaşa xarici investisiyaların ümumi həcmnin 24.8%-ni təşkil etmişdir.

Kreditlər və digər investisiyalar

Kreditlər və digər investisiyalar formasında cəlb olunmuş sərmayələrin xüsusi çəkisi xarici kapitalın strukturunda 1.5 dəfə azalaraq 48.8% təşkil etmişdir. Bu da əsasən dövlət təminatı olmayan cəlb olunmuş kreditlərin azalması ilə bağlıdır. Nəticədə 2009-cu ilin yanvar-sentyabr aylarında cəlb olunmuş kredit və digər investisiyaların ümumi məbləği cəmi 2004 mln. \$ təşkil etmişdir. Bu məbləğin yalnız 21.5%-i (431.7 mln. \$) birbaşa dövlət və dövlət təminatı əsasında cəlb olunmuş kreditlərdir (beynəlxalq maliyyə və digər təşkilatlar tərəfindən ayrılmış kreditlər). 580.1 mln. \$ vəsait isə dövlət təminatı olmayan kreditlərdir ki, bunun da 396.8 mln. \$-ı banklar, 35.0 mln. \$-ı neft-qaz sektoru, 148.3 mln. \$-ı isə digər müəssisələr və firmalar tərəfindən cəlb olunmuşdur.